

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

راهکارهای جذب جوانان به مسجد

مقدمه

چگونگی جذب جوانان به مساجد از جمله سؤال‌های مهم امروزه جامعه دینی ماست؟ بی‌گمان نخستین راه جذب جوانان به فریضه نماز، شناخت جایگاه مسجد است. خداوند متعال به محافظت بر نماز توصیه فرموده، آن را بازدارنده از گناهان معرفی کرده است، ضایع کردن نماز و سستی در آن را مورد نکوهش شدید قرار داده و ترک نماز و بی‌اعتنایی به آن را نیز عامل دوزخی شدن انسان برشمرده است. در روایات اسلامی از نماز با تعبیرهای ویژه‌ای یاد شده که درباره عبادات دیگر به کار نرفته است. مانند این که نماز مایه رضایت خداوند و موجب نزول رحمت است، محبوب‌ترین عمل‌ها در پیشگاه خداوند است، روشنی چشم رسول خدا و موجب نزدیکی به خداوند است. نماز نخستین عمل مورد محاسبه در قیامت و کفاره گناهان است.

آثار فراوانی با رویکردهای مختلف درباره این موضوع وجود دارد. در نوشتار حاضر به مهم‌ترین راهکارهای جذب جوانان به مسجد اشاره خواهیم کرد.

مسجد نخستین پایگاه تربیتی در اسلام

مسجد مهم‌ترین نهاد فرهنگی در اسلام است که در آن به صورت مستقیم و چهره‌به‌چهره، احکام، دستورات و ارزش‌های دینی از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود. هرچند در زمان کنونی مسجد بسیاری از کارکردهای خویش را از دست داده است اما باید توجه داشت که در زمان رسول خدا(ص) دارای کارکردهای عبادی، آموزشی، سیاسی، نظامی، اقتصادی و... بوده است.

از این رو امام خمینی(ره) تأکید داشتند که مساجد به حال مساجد صدر اسلام برگردد. [۱]

برخی کارکردهای مسجد در سیره رسول اعظم(ص)

۱. کارکرد آموزشی

اسلام دین معرفت و علم است و مردم را به فراگیری دانش تشویق و ترغیب نموده و برای پی‌ریزی فرهنگ

و تمدن اسلامی، تحصیل علم را بر هر مرد و زنی واجب کرده است. در تأیید این حقیقت می‌توان به این روایت اشاره کرد:

روزی رسول خدا(ص) به مسجد وارد شدند، در مسجد دو مجلس جداگانه برپا بود، گروهی به فراگیری دانش و جمعی نیز به دعا و راز و نیاز با خداوند مشغول بودند. پیامبر(ص) فرمودند: هر دو گروه به سوی نیکی گام برمی‌دارند، دسته‌ای خدا را می‌خوانند و گروهی نیز آموزش می‌بینند و جاهلان را تعلیم می‌دهند، ولی این گروه کار برتری را انجام می‌دهند من نیز به منظور آموزش دادن مردم مبعوث شده‌ام. آن‌گاه پیامبر(ص) در میان گروهی که سرگرم علم آموزی بودند نشستند.[۲]

۲. کارکرد فرهنگی

پس از کارکردهای عبادی و آموزشی، کارکرد فرهنگی در بین دیگر کارکردهای مسجد، دارای بیش‌ترین اهمیت است. پیامبر اسلام(ص) مسجد را محیطی کاملاً فرهنگی می‌دانستند، به گونه‌ای که در حضور آن حضرت و با اجازه ایشان برخی مسابقات در مسجد برگزار می‌شد و حضرت ضمن ابراز خرسندی از این کار، با حوصله و بردباری کامل از چنین مسایلی استقبال می‌کردند.[۳]

۳. کارکرد تبلیغی

هیچ پایگاهی به اندازه «مساجد» در تبلیغ اسلامی ایفای نقش نکرده است. از زمان رسول خدا(ص) تاکنون اذان، نماز، وعظ و خطابه از مهم‌ترین برنامه‌های مساجد بوده و می‌باشد در سیره پیامبر اسلام(ص) می‌بینیم که آن حضرت برای جلوگیری از خستگی شنوندگان فقط برخی از روزها موعظه می‌فرمود؛ عبدالله بن مسعود می‌گوید: «كَانَ النَّبِيُّ(ص) يَتَخَوَّلُنَا بِالْمَوْعِظَةِ فِي الْأَيَّامِ كِرَاهَةِ السَّامَةِ عَلَيْنَا» [۴] رسول خدا(ص) از آن رو که مبادا ما (شنوندگان) خسته و ملول شویم، برخی از روزها ما را موعظه می‌فرمودند.

۴. کارکرد اجتماعی

اساس دین اسلام بر اجتماعی بودن قرار گرفته است. به همین جهت می‌بینیم اسلام عزلت و تنهایی همراه با راز و نیاز - اعتکاف - را نیز در میان جمع، آن هم در مسجد جامع مورد سفارش قرار می‌دهد. اصولاً یکی از علل تأکیدات پیامبر اسلام(ص) و ائمه معصومین(ع) بر حضور در نماز جماعت به صورت صفوف فشرده و منسجم، ایجاد روحیه تعاون در میان نمازگزاران و افزایش بُعد اجتماعی مسلمانان در کنار انجام اعمال عبادی آنان می‌باشد. این حضور می‌تواند از هرج و مرج جلوگیری کند. از سوی دیگر، با نمایش

همبستگی و پیوستگی مسلمانان در مسجد، همدلی و همراهی آنان همه روزه اعلام می‌گردد. همچنین مسجد عامل مهمی برای آشنایی با مؤمنین و اطلاع از حال یکدیگر و کمک در وقت نیاز و دعا در وقت گرفتاری یکدیگر می‌باشد.

۵. کارکرد سیاسی

یکی از کارکردهای مهم مسجد، کارکرد سیاسی است. آن حضرت پس از بنیانگذاری نظام اسلامی، به منظور دخالت مسلمانان در شیوه حکومت و آگاه ساختن آنان با اهداف سیاسی اسلام، مسجد را که مرکزی عمومی و محل تجمع مسلمانان برای ادای فرایض دینی بود، به عنوان پایگاه حکومت و نهاد سیاسی اسلام برگزید. همچنین امور سیاسی آن روز مانند معرفی خلیفه، مراسم بیعت با وی، عزل و نصب استانداران و کارگزاران و ... در مسجد صورت می‌گرفت. [۵]

نقش تربیتی حضور در مسجد در روایات اسلامی

تولد اسلام و فضای زیبای جامعه اسلامی، با سیمای مسجد گره خورده است؛ به گونه‌ای که پیامبر گرامی اسلام (ص) همواره در گسترش کمی و کیفی آن می‌کوشیدند. در قرآن کریم، در آیه‌های متعددی درباره اهمیت مسجد و نقش تربیتی آن سخن گفته شده است که به برخی از آنها اشاره می‌گردد:

{وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ} [۶] «در هر مسجد [و به هنگام عبادت] توجه خود را به سوی او کنید، و از او بخوانید، در حالی که دین [خود] را برای او خالص کرده‌اید.» و در آیه دیگر می‌فرماید: {لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ} [۷] مسجدی که از روز نخست بر پایه‌ی تقوا بنا نهاده شده، شایسته‌تر است که در آن [به عبادت] بایستی؛ در آن مردانی هستند که دوست می‌دارند پاکیزه باشند، و خداوند پاکیزگان را دوست دارد.»

افزون بر آیات قرآن، روایات فراوانی از معصومین (ع) درباره اهمیت و نقش تربیتی مسجد وجود دارد: رسول‌الله (ص) فرمود: «کسی که رفتن او به مسجد استمرار داشته باشد، به صفات هشت‌گانه‌ای دست می‌یابد: نشانه‌ای محکم (از خداوند)، انجام واجب الهی، برپایی سنت استوار خداوند، علم نو و جدید، برادر دینی‌ای که برای او فایده به بار می‌آورد، کلمه‌ای که او را به هدایت می‌کشاند یا از انحراف و پستی بازمی‌دارد و ترک گناه از روی خشیت و ترس الهی یا حیا و شرم.» [۸]

راهکارهای جذب جوانان به مسجد

جوانان به‌عنوان آینده‌سازان جامعه اسلامی بزرگ‌ترین سرمایه‌های این کشور به‌شمار می‌روند. از مکان‌هایی که می‌تواند شخصیت جوان را مطابق آموزه‌های دینی بارور سازد و روح خداجویی و عدالت‌خواهی را در اعمال وجود آن ریشه‌دار سازد مسجد می‌باشد. پس لازم است راهکارهای جذب جوانان به مساجد مورد اهتمام قرار گیرد تا زمینه‌های حضور فعال‌تر جوانان در مساجد فراهم شود. این یادداشت به مهم‌ترین این راهکارها می‌پردازد.

راهکارهای تربیتی توسط خانواده‌ها

اولین و مهم‌ترین پایگاه در مسائل تربیتی، خانواده است. خانواده باید زمینه‌ای را فراهم کند که میل فطری فرزند خود را شکوفا سازد و راه سعادت را به او نشان دهند. مهم‌ترین این راهکارها عبارتند از:

۱-۱. ایجاد جاذبه دینی در جوانان

درانجام فریضه نماز پدر وظیفه دارد که همسر و فرزندان خود را امر به نماز کند و قرآن کریم می‌فرماید: {وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا} [۹]: «اهل خود را به برگزاری نماز امر کن و بر آن پافشاری کن.» پس پدر باید نسبت به وظیفه خطیر خود واقف باشد تا دیگران را نسبت به ایفای آن وظیفه تذکر دهد و در بیان نیز لحنی صمیمانه و جذاب داشته باشد و با لحنی گرم آنان را به عبادت تشویق و ترغیب نماید. مراد از جذب این که بتوانند اعتقاد و علاقه قلبی آنها را برانگیزند و در برقراری رابطه روحی و معنوی با او همراه شوند. به‌گونه‌ای برنامه‌ریزی کنیم که هرگاه عزم حضور در مسجد را داریم لباس تمیز و مناسب بپوشیم، خود را معطر نموده و جوانان خود را تشویق کنیم که همراه ما عازم مسجد و نماز جماعت شوند.

۱-۲. ارائه الگوی کامل و برتر مذهبی به جوانان

معرفی الگوهای مناسب و برتر یکی از وظایف والدین است. لذا ضمن معرفی الگوهای شایسته به فرزندان همیشه از آنها به نیکی یاد نموده و پایبندی خود را به دستورات آنها اثبات نمایند تا فرزندان به پیروی از پدر و مادر از این الگوها درس گرفته و به دستورات آنها عمل نمایند. سراسر زندگی پرنور ایشان را برای فرزندان خود به تصویر کشند و بر این نکته تأکید نمایند که این الگوهای شایسته مسجد را به عنوان پایگاه تربیتی خود و مسلمانان معرفی نموده و تأکید خاصی برای برپا داشتن نماز و سایر موارد علمی در این مکان مقدس داشته و جلسات خود را در مسجد برپا می‌نمودند. و با مردم حشر و نشر داشته و در رفع

حواجج دنیوی و اخروی آنها می‌پرداختند. و یکی از اولین گام‌هایی که پیامبر(ص) در مدینه داشتند ساختن مسجد قبا بود.

۱-۳. نقش الگویی - تربیتی والدین

در مطالعات بدست آمده که نقش مادر در مذهبی شدن دختران و نقش پدر در مذهبی شدن پسران بیش‌تر موثر است بنابراین حضور والدین در تکالیف و مراسم مذهبی و بحث و گفتگوی مذهبی در خانواده باعث انتقال باورها و عملکردهای دینی به نوجوانان می‌شود. [۱۰]

فرزندانی که شاهد حرکت پسندگونه والدین در وقت نماز هستند قطعاً بر این مهم توجه بیشتری خواهند داشت. لذا از کارهای مثبتی که والدین می‌توانند انجام دهند، همراه بردن فرزندان برای شرکت در نماز جماعت و سایر مراسم‌های مذهبی است که از جمله تأثیرات آنها گرایش مثبت به مسجد و مناسک دینی می‌باشد؛ همچنین تقویت اعتماد به نفس و عزت نفس و ارتقاء سطح اجتماعی از اثرات سازنده آن می‌باشند.

از این‌رو، والدین باید به‌گونه‌ای عمل کنند که فرزندان آنان را اسوه خود قرار دهند برای مثال نشان دهند که بعد از هر نماز، تغییر مثبت قابل رؤیتی در رفتارشان بروز می‌کند. خوش‌رویی، آرامش، توجه مثبت به همسر و فرزندان و... می‌تواند تغییر مثبت قابل مشاهده به شمار آید، در این زمینه توجه داشته باشیم که هرگز نماز خود را با اتصال به پرخاشگری، اعتراض به اطرافیان، بدخلقی و... به پایان نرسانیم، این مسئله خصوصاً هنگامی که از مسجد و نماز جماعت به خانه بازگشته‌اند تأثیر بیشتری دارد. [۱۱]

۱-۴. بیان فوائد نماز جماعت برای جوانان

پدر و مادر اهمیت نماز جماعت را برای فرزندان خود بیان نمایند و بگویند چرا نماز از میان اعمال و عبادات به عنوان یاد خدا و عمود دین معرفی شده است. همچنین به آثار و برکات نماز جماعت که حل مشکلات دنیوی و اشاعه فرهنگ ایثار و انفاق است، اشاره نمایند. و بگویند که نماز موجب می‌شود که تاریکی از قلب آدمی زدوده شده و باعث نورانیت باطن وی می‌شود و عفو و بخشش گناهان و خطاهای او را سبب می‌شود.

۱-۵. تشویق فرزندان توسط والدین

تشویق، نیروها و استعدادها را به کار انداخته و استقامت در کارها را زیاد می‌کند اما باید توجه داشت که در

تشویق نباید مبالغه و افراط شود و یا رنگ تملق به خود گیرد و جوانان احساس کنند که می‌خواهند او را با این کار بفریبند و یا به او رشوه دهند.

بنابراین خانواده‌ها و مربیان تربیتی باید از فرزندان خود در برپایی نماز جماعت و شرکت در مراسم مذهبی تشکر و قدردانی کنند تا فرزندان نسبت به انجام دوباره آن رغبت بیشتری داشته باشند. در این زمینه روایتی را از امام باقر(ع) در جهت تشویق فرزندان به این فریضه مهم، نقل می‌نماییم:

امام باقر(ع) فرمود: رسول خدا(ص) روزی برای نماز از خانه بیرون آمد، در حالی که امام حسین(ع) را بر دوش خود گرفته و به مسجد آورد و در کنار خود قرار داد. مردم هم پشت سر آن حضرت برای نماز جماعت صف کشیدند. امام حسین(ع) دیر به سخن آمد، رسول خدا(ص) تکبیر نماز را گفت و امام حسین(ع) با آن حضرت تکبیر گفت. پیامبر وقتی تکبیر امام حسین(ع) را شنید دوباره تکبیر گفت و امام حسین(ع) هم دوباره تکبیر گفت تا هفت مرتبه این عمل تکرار شد. به این ترتیب هفت بار تکبیر گفتن در آغاز نماز سنت گردید. [۱۲]

۱-۶. فضا سازی خانه توسط والدین

در فضای معنوی خانه، امکان مخالفت با شعائر دینی کمتر است و زمینه‌ای برای گرایش‌های دینی ایجاد می‌شود. در صورت بی‌تفاوتی اعضای خانواده به محرمات و واجبات، والدین باید امر به معروف و نهی از منکر کنند. برای معنوی شدن محیط خانه توصیه می‌شود از تابلوهای آیات قرآن، احادیث، اشعار دینی و تصاویر مذهبی استفاده شود. پخش اصوات مذهبی، همچون اذان، نیایش و ذکر اهل بیت و رفتار و برخورد والدین در فضا سازی خانه مؤثر است.

۱-۷. احترام به فرزندان در نماز جماعت

بر والدین است هنگامی که فرزندان را با خود برای اقامه جماعت به مسجد می‌برند رعایت حقوق آنها را نموده و توجه به آنها داشته باشند و آنها را در صف آخر قرار نداده و یا هنگامی که صف‌ها مملو از جمعیت است آنها در کناره واقع شوند و احساس بی‌هویتی نمایند.

همچنین بعضی از پدران و مادران دوست دارند در منزل نماز را به‌طور دسته‌جمعی و جماعت بخوانند لذا پدر به‌عنوان امام جماعت جلو و مادر در صف اول و بچه‌ها در صف آخر می‌مانند ولی در این مورد از

حضرت امام محمدباقر(ع) در رابطه با بچه‌ها پرسیدند که وقتی در نماز واجب به صف می‌مانند چگونه است؟ حضرت فرمود: آنها را در آخر صف قرار ندهید بلکه به‌طور متفرق و پراکنده نگه دارید. [۱۳]

راهکارهای تربیتی توسط امام جماعت

امام جماعت مهم‌ترین عضو مدیریتی مسجد است که می‌تواند، با برنامه‌ریزی‌ها و عملکرد صحیح و دقیق زمینه مناسبی را در جهت حضور مردم و به خصوص جوانان در مساجد فراهم کند بنابراین مواردی را تحت عنوان وظایف امام جماعت پیگیری می‌نماییم:

۲-۱. برخورد مناسب با جوانان

امام جماعت باید با جوانان برخوردی محبت‌آمیز و صمیمی داشته باشد. ایشان باید به رفتار، ارزش‌ها، گفتار و نظریات جوانان احترام گذارد. روابط و احترام‌های امام جماعت منجر به روابط عاطفی شود و از غم و ناراحتی‌های آنها ابراز تأسف و اندوه کند. ارتباط بین امام جماعت و جوانان به روابط حضوری و مسجد محدود نگردد بلکه در مکان‌هایی مثل مدارس، کتابخانه‌ها، میداين ورزشی، کافی‌نت، سینما و پارک که جوانان در این موارد حضور دارند باشد. و ارتباط کتبی بین جوانان و امام جماعت نیز بسیار مفید و سازنده است.

۲-۲. برقراری جلسات ویژه جوانان

امام جماعت باید بعد آگاهی از نیازهای جوانان جلساتی را ویژه آنها تشکیل دهد؛ از جمله مواردی که موضوعات مناسبی برای طرح گفتگو با جوانان می‌باشد عبارتست از ازدواج در اسلام، زیبایی، نیایش، آثار نماز در زندگی زوج‌های جوان، آثار تحصیلی نماز، اعتماد به نفس، انحراف جنسی و... می‌باشد. بنابراین سعی شود در هر موضوعی عنوان زیبا و جذابی انتخاب شود تا توجه جوانان را بیشتر جلب کند و جلسه نباید حالت سخنرانی و خطابه داشته باشد بلکه به‌صورت گفت‌وگو برگزار شود تا جوانان بتوانند نظرات خود را مطرح نمایند. [۱۴]

۲-۳. کسب شناخت از روحیات جوانان

امام جماعت باید از نیازها، روحیات و توانمندی‌های جوانان اطلاع داشته باشد. شناخت موانع برقراری ارتباط عمیق و پایدار بین جوانان و امام جماعت یکی از مهم‌ترین اقداماتی است که امام جماعت باید در این راه انجام دهد. و در واقع ائمه جماعت باید در برقراری ارتباط با جوانان تلاش فراوانی نموده و مفاهیم

دینی را برای آنان طوری بیان نماید که با روحیات و خواسته‌های جوانی ملموس باشد و تعالیم دینی را به شکلی برای جوانان بیان نمایند که همراه با الگوی مناسب و افزایش شناخت و آگاهی و معرفت و میل و رغبت به تعالیم دینی باشد.

۲-۴. اهمیت و توجه به موقعیت جوانان

امام جماعت باید با دوراندیشی و بدون ایجاد حساسیت، در مدیریت و جهت‌دهی به فعالیت‌های مسجد به موقعیت جوانان اهمیت داده، به طوری که جوانان امام جماعت را نماینده مورد اعتماد خود بدانند. برخی از وظایف و مسئولیت‌ها را به جوانان محول کند تا شوق میل و رغبت آمدن به مسجد در آنها تشدید شود. مثلاً برنامه پذیرایی از مهمانان، توزیع محصولات فرهنگی، ارائه برنامه‌های دینی و مذهبی، سرود، تواشیح و ثبت‌نام اعتکاف از جمله مواردی است که امام جماعت می‌تواند آنها را به جوانان محول کند.

۲-۵. اهتمام در پاسخ‌گویی به شبهات فکری و دینی جوانان

شبهات فکری و دینی فراوانی در ذهن جوانان نقش بسته است. با راه‌اندازی گفتمان‌های دینی در مساجد و دعوت از استادان مجرب برای این منظور، جوانان حضور فعال‌تری در مساجد پیدا خواهند کرد و زمینه پاسخ به سؤالات آنان فراهم خواهد شد و این امر موجب افزایش توان تحلیل آنان در مباحث اعتقادی، اخلاقی و اجتماعی می‌شود. بدین ترتیب حضور آنان در مساجد پررنگ‌تر خواهد شد.

۲-۶. ملال‌آور نبودن سخنرانی‌های واعظان مساجد

عدم رعایت اعتدال در سخنرانی‌ها موجبات گریز جوانان از مساجد را فراهم خواهد ساخت. مبلغ باید در مدت کوتاه سخنرانی خود از آیات قرآن، احادیث، اشعار، پندها و اندرزها استفاده کرده و کلام خود را با بیانی شیوا و جذاب برای مخاطبان جوان ارائه کند. مداحی‌ها هم کوتاه و مستند باشد. و حتی خود نماز جماعت باید به‌طور معمول و متعارف برگزار شود و امام جماعت از طولانی خواندن نماز و قرائت سوره‌ها و سجده‌های طولانی پرهیز نماید و حتی صحبت‌های بین نماز را کوتاه کند تا میزان جذب جوانان به مسجد بیشتر شود.

راهکارهای تربیتی توسط هیأت امناء و کانون‌های فرهنگی مساجد

هیئت امناء، هیئت مدیره مسجد است که تمامی فعالیت‌های مسجد را جهت‌دهی می‌نماید. بنابراین به عنوان

مهم‌ترین رکن مسجد، شایسته است راهکارهایی را اندیشیده تا جوانان را بسوی مسجد و فعالیت‌های مذهبی سوق دهند. که به مواردی اندک از آن مسئولیت‌ها اشاره می‌نماییم:

۳-۱. توسعه امکانات و فعالیت‌ها در مساجد

روحیات و نیازهای جوانان با فضای سنتی مساجد که مکانی صرفاً جهت برپایی نماز و مراسم دینی باشد، تفاوت دارد. بنابراین مساجد واجد امکانات، می‌تواند جایگزینی برای جلب توجه جوانان از برنامه‌های سایر مراکز فرهنگی مثل اینترنت و... باشد.

مسجد برای جلب توجه جوانان باید دو نوع امکانات داشته باشد: امکانات فرهنگی و امکانات ورزشی. اگر مساجد توانایی این نوع امکانات را ندارد، از طرف هیأت امنای مسجد هماهنگی‌های لازم جهت استفاده از امکانات ورزشی در سطح شهر فراهم شود، کانون فرهنگی، روزنامه‌ها و مجلات و کامپیوتر، نوارخانه و... از امکانات فرهنگی مسجد است.

۳-۲. توجه به آراستگی، نظافت و بهداشت مساجد

از آنجا که فطرت جوان پاک و آرام است. بنابراین برای جذب آنان به مساجد باید این مکان‌ها را آراسته ساخت و فرش‌های پاک و تمیز انداخته شود و روشنایی آن در حد مطلوب باشد. همچنین مسجد همواره معطر و خوشبو باشد و نمازگزاران با لباس‌های پاکیزه و بوی خوش وارد مسجد شوند و مسجد از آرامش لازم برخوردار باشد و مؤمنان به یکدیگر احترام گذاشته و همدیگر را به صبر، شکیبایی و خصلت‌های نیکو سفارش کنند.

۳-۳. برگزاری اردوهای فرهنگی و مذهبی در مساجد

یکی از روش‌هایی که در جهت توجه جوانان و ایجاد نگرش مثبت آنها به مسجد موثر است، برپایی اردوهای مذهبی و تفریحی برای جوانان است. اردوها در فضایی کاملاً صمیمی همراه با امام جماعت، برخی از اعضای هیأت امنای و جوانان مسجد برگزار شود که تأثیرات فراوانی در ایجاد محبت و صبر در اخلاق و منش جوانان خواهد داشت.

مسئولین اردو باید مکانی را انتخاب کنند که هر دو جنبه تفریحی و مذهبی را داشته باشد. همچنین زمان برگزاری اردو و مدت آن نیز در جهت‌دهی به محتوا و بار معرفتی و شناختی آن موثر است و در اردو رابطه

صمیمانه‌تری بین جوانان و مسئولین امر برقرار می‌شود که این زمینه مناسبی را در جهت هدایت جوانان و حل مشکلات و معضلات آنان و همچنین تقویت اعتقادات مذهبی آنها فراهم می‌آورد.

۳-۴. ایجاد تشکیلاتی مخصوص جوانان

مسجد برای جلب جوانان می‌بایست اقدامات گوناگونی را در جنبه‌های مختلف انجام دهد. جهت هرچه بهتر شدن این اقدامات می‌بایست دفتری به نام دفتر جوان در مسجد تشکیل شود تا اقدامات گوناگون در مورد جوانان به‌طور منسجم هدایت و سرپرستی شود. مسئول این دفتر بهتر است جوان متعهد و مسجدی باشد که عضویت هیئت امنای را دارد. تشکیل چنین دفتری این احساس را در جوان تقویت می‌کند که مسئولین مسجد به جوانان احترام می‌گذارند و برای آنان جایگاهی در مسجد تعریف می‌کنند. این دفتر برنامه‌ریزی و اجرای کلیه امور فرهنگی، آموزشی و عبادی جوانان را به‌عهده دارد و پاسخ‌گوی جوانان مراجعه‌کننده است. تنظیم و نشر بروشور و نشریه از فعالیت‌های دیگر این تشکل است.

۳-۵. تقویت پایگاه‌های بسیج در مساجد

فضای مسجد باید با روحیه پرجنب و جوش و پرتحرک جوانان تناسب داشته باشد جوانان از محیط‌های خشک و رسمی با قوانین متعدد راضی نیستند. با توجه به حضور جوانان متعدد در بسیج و فضای با نشاط و محتوای آن به‌نظر می‌رسد محیط بسیج جوان‌پسندانه و مؤثر در جذب جوانان به مسجد است. از این‌رو شایسته است پایگاه‌های بسیج از جهت امکانات و موقعیت تقویت شود تا زمینه‌های بیشتری را برای جلب جوانان فراهم آورد.

۳-۶. دعوت از شخصیت‌های محبوب و الگوهای جوانان در مسجد

هیأت امنای و مسئولین امر می‌بایست شخصیت‌های محبوب جوانان را در سطح شهر شناسایی کرده و آنها را به مسجد دعوت کند تا در جمع نمازگزاران حاضر شود یا اینکه اگر شخصیت برجسته‌ای است، مراسم سخنرانی برای وی تشکیل دهند که این امر را با مشورت و همکاری جوانان انجام دهند. به‌طور کلی دعوت از هنرمندان، ورزشکاران و سایر شخصیت‌های محبوب جوانان برای حضور در میان نمازگزاران اقدامی مثبت است که این گرامی‌داشت با نصب پلاکارد و پوستره‌های تبلیغی در جلوی مسجد و سطح محله انجام گیرد تا اطلاع‌رسانی صورت گرفته و جوانان مشتاق را به سوی مسجد فراخواند.

در پایان متذکر می‌شویم که علاوه بر نقش‌هایی که گفته شد، وظیفه خطیری برعهده نمازگزاران و اهالی مسجد می‌باشد که با خوشرویی و مهربانی پذیرای جوانان نمازگزار در مسجد باشند و با برخورد صمیمانه خود، حضور آنان را در مساجد پررنگ‌تر نمایند؛ همچنین رسانه‌های جمعی و تلویزیون نقش بسزایی در توسعه این امر دارند به طوری که باپخش تصاویر و فیلم‌هایی از مساجد نمونه و فعالیت‌های آنان، جوانان را به این محیط جذب نمایند و با برگزاری جشن‌ها و مسابقات و سایر برنامه‌های فرهنگی و جذاب به ارتقای این مهم همت گمارند.

نتیجه

با توجه به آنچه گذشت نماز و حضور جوانان در مساجد به عنوان کانون‌های انسان‌سازی، مهم‌ترین ابزار بازدارنده انسان از لغزش‌های دنیوی و عذاب خروی است. ضرورت دارد والدین گرامی و مسئولین امر به عنوان اولین الگوهای عملی جوانان از این ابزار موثر برای مقابله با سردرگمی‌ها و انحرافات خود و فرزندان‌شان بهره گیرند.

برای اینکه پدر و مادر بتوانند نقش الگویی خود را به نحو بایسته پیرامون نماز ایفا نمایند، لازم است هم عامل به نماز و هم علاقه‌مند به حضور در مساجد و نماز جماعت باشند تا هم دانش و منش تربیتی لازم برای آموزش و به کارگیری ظرافت‌مندان آن را در عمل داشته باشند و هم زمینه گرایش جوانان خود را به مسجد فراهم آورند.

پی نوشت:

[۱]. امام خمینی(ره)، صحیفه نور، ج ۱۷، ص ۵۴؛ بیانات امام خمینی(ره)، در جمع ائمه جمعه مرکز استان‌های سراسر کشور در تاریخ ۶۱۰/۷/۲۲

[۲]. «خَرَجَ (ره) فَإِذَا فِي الْمَسْجِدِ مَجْلِسَانِ: مَجْلِسٌ يَتَفَقَّهُونَ وَ مَجْلِسٌ يَدْعُونَ اللَّهَ وَ يَسْأَلُونَهُ: فَقَالَ كِلَا الْمَجْلِسَيْنِ إِلَى خَيْرٍ أَمَا هُوَ لَاءِ فَيَدْعُونَ اللَّهَ وَ أَمَا هُوَ لَاءِ فَيَتَعَلَّمُونَ وَ يُفَقَّهُونَ الْجَاهِلَ، هُوَ لَاءِ أَفْضَلُ بِالتَّعْلِيمِ أُرْسِلَتْ: ثُمَّ قَعَدَ مَعَهُمْ؛ (غزالی، احیاء علوم دین، ج ۱، ص ۹۰۸)

[۳]. ابن سعد، طبقات، ج ۲، ص ۴۴۵؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۱۰، ص ۱۱۷

[۴]. صحیح بخاری، کتاب العلم، باب ما کان النبی(ره) یتخولهم بالموعظی و العلم، ص ۴۰۵

[۵]. ابوالقاسم رزاقی، مسجد پایگاه توحید و تقوی، ص ۹۷،

[۶]. سوره اعراف/ ۲۹،

[۷]. سوره توبه/ ۱۰۸،

[۸]. محمد، محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ج ۴، ص ۳۹۷؛ محمدبن حسن، حرعاملی، وسائل الشیعه، ج ۱، ص ۲۶۷،

[۹]. سوره طه/ ۱۳۲،

[۱۰]. جمعی از نویسندگان، مجموعه مقالات شانزدهمین اجلاس سراسری نماز، ج ۲، ص ۸۱،

[۱۱]. غلامعلی افروز، روش‌های پرورش احساس مذهبی (نماز) در کودکان و نوجوانان، ص ۳۶،

[۱۲]. محمدبن علی بن حسین قمی، صدوق، من لایحضره الفقیه، ج ۱، ص ۳۰۵،

[۱۳]. محمدمهدی تاج‌لنگرودی، نماز در خانواده، ص ۹۰،

[۱۴] محسن محمدی، مرتضی رستگار، راهکارهای مشارکت جوانان در مسجد، ماهنامه فرهنگی مسجد، سال ۱۴، شماره ۸۹، اردیبهشت ۸۴، ص ۳۱،

فهرست منابع و مآخذ

*قرآن کریم

افروز، غلامعلی، روش‌های پرورشی احساسی مذهبی نماز در کودکان و نوجوانان، انجمن اولیاء و مربیان، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۴،

تاج‌لنگرودی، محمدمهدی، نماز در خانواده، نشر حیدری، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۳،

جمعی از نویسندگان، مجموعه مقالات شانزدهمین اجلاس سراسری نماز، بی‌نا، بی‌جا، ۱۳۸۶،

حرعاملی، محمدبن حسن، وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، تحقیق: مؤسسه آل‌البیت (ع) لاحیاء التراث، قم، مهر، بی‌تا.

رزاقی، ابوالقاسم، مسجد پایگاه توحید و تقوی، دفتر مرکزی حزب جمهوری اسلامی، بی‌جا، ۱۳۶۲،

شرفی، محمدرضا، جوان و بحران هویت، سروش، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۰

صدوق، محمدبن علی بن حسین، قمی، من لایحضره الفقیه، نشر صدوق، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۶

غزالی، احیاء علوم دین، دارالکتب الاسلامیه، بیروت، بی تا، ۱۴۰۶ق.

قائمی، علی، جوان از دیدگاه نیازها، خواسته‌ها و مصالح، دفتر مشاوره رئیس سازمان صدا و سیما در امور

جوانان، تهران، بی تا، ۱۳۷۹

مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار الجامعه لدرر الاخبار الائمه الاطهار(ع)، مؤسسه الوفاء، الطبعة الثانية، بیروت،

۱۴۰۳ق.

محمدی ری شهری، محمد، منتخب میزان الحکمه، با ترجمه فارسی، دارالحديث، قم، بی تا، ۱۴۲۹ق.

مجموعه مقالات دومین همایش بین‌المللی معماری مساجد، افق آینده، اردیبهشت ۱۳۸۲

موسوی خمینی، روح‌الله، صحیفه نور، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران، ۱۳۷۶

میرعظیمی، محمدرضا، قطعه‌ای از بهشت (پژوهشی درباره مسجد و برتری‌های آن)، نشر نخیل، تهران،

۱۳۸۷،

نشریات

سجادی، سیدمهدی، جاذبه‌های تربیتی مسجد، دو ماهنامه دینی، فرهنگی، اجتماعی مسجد، ش ۴۲، بهمن و

اسفند، ۱۳۷۷

محمدی، محسن و مرتضی رستگار، راهکارهای مشارکت جوانان در مسجد، ماهنامه فرهنگی مسجد، شماره

۸۹، سال ۱۴، اردیبهشت ۱۳۸۴.